

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОХРИСТИЯНСЬКІ ВІРУВАННЯ ДАВНЬОГО ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ»

Компонента освітньої програми – вибіркова (3 кредити)

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський), другий (магістерський)
Мова навчання	українська
Профайл викладача (-ів)	Возний Ігор Петрович, доктор історичних наук, професор https://www.chnu.edu.ua/umbraco#/content/content/edit/30756?mculture=uk
Контактний тел.	+38095 428 01 75
E-mail:	i.voznyi@chnu.edu.ua
Сторінка курсу в Moodle	https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=9127
Консультації	Очні консультації: Середа 14.30 – 15.30, Коцюбинського, 2, корпус 6, авд. 30 Онлайн-консультації: за попередньою домовленістю в системі Google-meet Viber / Telegram / e-mail: з понеділка по п'ятницю з 18.00 до 19.00

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Український народ дістав величезну історичну спадщину від своїх попередників – літописних слов'ян, а також; трипільців, кіммерійців, скіфів, сарматів та іншої людності, що мешкала у свій час на території сучасної України. І ніколи не губився зв'язок його поколінь. Не було розриву в переході від старих до нових соціально-економічних станів, морально-побутових уподобань, культурно-релігійних традицій. Вірування усіх давніх народів були тісно пов'язані з їх повсякденним життям, навколишнім світом, природою. Давні люди намагались пояснити зміни, явища і сили в природі і суспільстві (невидимий світ) використовуючи наявні в них на той час поняття про стосунки між людьми (видимий світ). Важливою особливістю генези українського етносу є те, що територія, на якій піднялася його цивілізація, являла собою поле перехрещування культурних, політичних і, звичайно, релігійних впливів між Сходом і Заходом. Ця цивілізація зберегла і трансформувала в собі здобутки різних культур. Вона мала всі передумови для того, щоб розвивати в себе багату культуру, побудовану на слов'янському ґрунті, шляхом синтезу обох цих впливів.

У релігії того чи іншого суспільства по-своєму відображався життєвий досвід людей, зберігалась система емоційно-образних уявлень і переживань, норм людського буття. Але всі релігії виконували одну і ту ж культурно-історичну роль. Вони були засобом соціальної регламентації і регуляції, засобом збереження і упорядкування традицій, звичаїв і обрядів.

Розклад традиційних форм виробництва і суспільного устрою завжди супроводжував зміни в релігійному світогляді. Коли відбувається розклад традиційних ідей і вірувань, тоді розвивається пошук нових форм думки, виникають намагання до нових споглядань.

Але старі релігійні традиції та вірування не знищуються, не зникають безслідно, а переходять до нової системи релігійних поглядів, адаптуються там і набувають нової

значимості. Загалом кажучи, релігійна свідомість проходить складний шлях свого формування від «чуттєво-надчуттєвого» типу надприродного (фетишизм, тотемізм, анімізм і т. д.) через демоністичний тип, провідною ідеєю якого є віра в духів, до теїстичного типу надприродного, в центрі якого перебуває постать Бога.

Такий шлях у розвитку релігійної свідомості пройшов і український народ, ввібравши в себе всі риси, характерні для тих давніх суспільств, що існували на теренах української землі. Поставали і сходили з історичної арени України одні за одними могутні цивілізації киммерійців, скіфів, сарматів, готів, гунів та інших народів. Та не загубилося у віках їх багатоманітне культурно-релігійне надбання, а через вірування «літописних слов'ян» знайшло своє відображення в релігійній свідомості українського народу.

Важливою формою первісних вірувань було язичництво, через яке пройшли всі народи, що поживали на теренах України. Тому проблема реконструкції дохристиянських вірувань є досить важливою для формування висококваліфікованого та освіченого сучасного спеціаліста влюбій галузі знань. Певною мірою розв'язати ці проблеми допоможе курс «Дохристиянські вірування давнього населення України».

Мета навчальної дисципліни: з'ясувати питання релігійних вірувань, обрядів та міфологічні уявлення язичницьких народів, що населяли територію нашої країни від палеоліту до періоду розвиненого середньовіччя; простежити спадковість у їх віруваннях, поступову еволюцію від примітивних культів до політеїзму і, зрештою, появі нової віри – монотеїзму.

НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

МОДУЛЬ 1. ВІРУВАННЯ ДАВНЬОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД ПАЛЕОЛІТУ ДО ПЕРШИХ СТОЛІТЬ НАШОЇ ЕРИ	
Тема 1	Зародження релігійних вірувань
Тема 2	Релігійно-міфологічні уявлення енеолітичного населення України
Тема 3	Релігійні вірування населення України в епоху бронзи
Тема 4	Релігійні вірування населення України в період раннього залізного віку
Тема 5	Релігія і культи античних міст Північного Причорномор'я
МОДУЛЬ 2. ВІРУВАННЯ СЛОВ'ЯН І ЇХ СУСІДІВ	
Тема 1	Релігійні вірування сусідів слов'ян
Тема 2	Демоністичні вірування ранніх слов'ян
Тема 3	Еволюція східнослов'янського політеїзму
Тема 4	Культові споруди та поховальний обряд слов'ян
Тема 5	Елементи синкретичних вірувань давніх слов'ян

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Задля цілісності та безперервності навчального процесу до послуг студентів спеціальності функціонує Наукова бібліотека ЧНУ ім. Юрія Федьковича, методичний кабінет навчальної та навчально-методичної літератури, факультетський та кафедральний Web-сайти; навчальні дисципліни освітньої програми представлені в мережі «Електронний університет» на платформі Moodle.

ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Поточний контроль: При здійсненні поточного та модульного, а також підсумкового контролю використовуються такі його форми: АТ – аналітичний тест; ЕТ – експрес-тест; УО – усне опитування; ФО – фронтальне опитування; ПТ – підсумковий тест; РВ – розв'язування вправ; РЗ – розв'язування завдань; ТД – тематичний диктант; МКР – модульна

контрольна робота; РД – реферативна доповідь; ЗР – захист реферату; ОКП – оцінка конспекту першоджерел.

Підсумковий контроль –залік.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання програмних результатів навчання здобувачів освіти здійснюється за шкалою європейської кредитно-трансферної системи (ECTS).

Курс «Дохристиянські вірування давнього та середньовічного населення України» вивчається протягом одного семестру та складається з двох теоретичних та одного підсумкового модулю.

Кожний теоретичний модуль оцінюється в 30 балів, відповідно протягом семестру студент може набрати максимально 60 балів (30+30).

Підсумковий модуль оцінюється в 40 балів. Він складається з двох форм роботи: теоретичної та практичної (тестові завдання).

Теоретичний блок складається з трьох питань, що підсумовують вивчений матеріал та за умови успішного розкриття кожне питання може бути оцінене у 8 балів.

Практичний блок складається з 5 тестових завдань, що являють собою закриті тести (кожний оцінюється у 2 бали). Тести виконуються у письмовому режимі одразу після теоретичної відповіді, а не на місці підготовки.

Відповіді на додаткові запитання додають студенту ще 6 балів.

За умови успішної роботи у межах двох теоретичних модулів, виконання всіх форм роботи на підсумковому контролі, студент має можливість за результатами навчання з курсу «Дохристиянські вірування давнього та середньовічного населення України» отримати 100 балів.

Підсумкова кількість балів після закінчення вивчення навчальної дисципліни переводиться в оцінку за національною системою та шкалою ECTS. При виставленні загальної оцінки враховуються наступні критерії:

«А» (90–100 балів) ставиться у разі, якщо студент:

- постійно готувався до занять згідно з програмою дисципліни;
- глибоко та всебічно розкривав зміст питань, використовуючи додаткову літературу;
- показав уміння формулювати висновки, узагальнювати та аналізувати навчальний матеріал;
- продемонстрував уміння формулювати власну точку зору та аргументовано доводити її;
- переконливо та логічно викладав матеріал, проявляв творчий підхід до виконання індивідуального науково-дослідницького завдання;
- належним чином виконував завдання для самостійної роботи;
- допускав при усних відповідях та тестуванні окремі незначні неточності;
- добре виконав завдання модульного контролю.

«В» (80–89 балів) ставиться у разі, якщо студент:

- розкривав згідно з програмою дисципліни зміст питань, використовуючи додаткову літературу;

- робив узагальнення та висновки з окремих питань;
- виконував завдання для самостійної роботи;
- при усних відповідях не завжди повно й аргументовано викладав матеріал, а при тестуванні мали місце окремі неточності;
- не проявив творчий підхід до виконання індивідуального науково-дослідницького завдання;

- добре виконав завдання модульного контролю.

«С» (70–79 балів) ставиться у разі, якщо студент:

- розкривав згідно з програмою дисципліни зміст питань, але недостатньо й не завжди використовував додаткову літературу;
- формулював висновки з окремих питань лекційних занять;
- не проявляв належної активності на лекційних заняттях;
- брав участь у виконанні індивідуального науково-дослідницького завдання, але продемонстрував недостатній рівень наукової культури;
- виконав завдання модульного контролю, але допускав окремі неточності при усних відповідях, тестуванні.

«D» (60–69 балів) ставиться у разі, якщо студент:

- відповідав на окремі питання, які обговорювалися;
- формулював висновки з окремих питань;
- при підготовці до лекційних занять майже або й зовсім не використовував додаткову літературу;
- не проявляв активності на лекційних заняттях;
- частково виконав завдання для самостійної роботи;
- не виконав належним чином індивідуальне науково-дослідницьке завдання;

- при виконанні завдань модульного контролю допустив багато неточностей або декілька грубих помилок.

«E» (50–59 балів) ставиться у разі, якщо студент:

- відповідав на окремі питання, які обговорювалися;
- допускав численні неточності при усних відповідях, демонструючи лише

репродуктивний рівень засвоєння навчального матеріалу без його осмислення;

- не вмів сформулювати свою позицію, проаналізувати або порівняти різні точки зору на проблему;

- недостатньо використовував основну літературу й майже бо зовсім не використовував додаткову;

- не проявляв активності на лекційних заняттях, старанності при виконанні завдань для самостійної роботи;

- виконав окремі завдання для самостійної роботи;

- не виконав належним чином індивідуальне науково-дослідницьке завдання;

- погано виконав завдання модульного контролю, з численними помилками та неточностями.

«Fх» (35–49 балів) ставиться у разі, якщо студент:

- поверхнево розкривав зміст питань, які розглядалися;

- допускав суттєві помилки при усних та письмових відповідях;

- поверхнево ознайомився з рекомендованою літературою;

- частково виконав завдання для самостійної роботи;
 - студент:
 - не проявляв активності на лекційних заняттях;
 - допускав принципові помилки під час виконання завдань;
 - не виконав завдання модульного контролю.
 - «F» (0-34 бали) ставиться у разі, якщо студент:
 - поверхнево розкривав зміст питань, які розглядалися;
 - допускав суттєві помилки при усних та письмових відповідях, тестуванні;
 - не ознайомився з рекомендованою літературою;
 - не виконав завдання для самостійної роботи;
 - не виконав індивідуальне науково-дослідницьке завдання;
 - не проявляв активності на лекційних заняттях;
 - на підсумковому занятті не вміє відтворити зміст окремих питань, передбачених програмою дисципліни;
 - не виконав завдання модульного контролю.
- Набрана студентом кількість балів є основою для виставлення оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS.

ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Освітня діяльність (викладача і студента) під час вивчення навчальної дисципліни ґрунтується на принципах співробітництва та академічної доброчесності. Очікується, що роботи студентів будуть оригінальним дослідженням чи міркуванням й об'єктивно оцінені викладачем.

Дотримання політики щодо академічної доброчесності учасниками освітнього процесу при вивченні навчальної дисципліни регламентовано такими документами:

- ✓ «Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича» <https://www.chnu.edu.ua/media/jxdfs0zb/etychnyi-kodeks-chernivets-koho-natsionalnoho-universytetu.pdf>
- ✓ «Положенням про виявлення та запобігання академічного плагіату у Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича» <https://www.chnu.edu.ua/media/n5nbzwb/polozhennia-chnu-pro-plahi-at-2023plusdodatky-31102023.pdf>

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Абашина Н. С., Козак Д. Н., Синиця Є. В., Терпиловський Р. В. Давні слов'яни. Археологія та історія: навчальний посібник. Київ: Стародавній Світ, 2012. 366 с
2. Академічне релігієзнавство. Підручник / За наук. ред. проф. А. Колодного. Київ : Світ Знань, 2000. С. 326–342.
3. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. Київ : Вища школа, 2008. 480 с.
4. Возний І.П. Дохристиянські вірування давнього та середньовічного населення України : підручник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. 424 с.
5. Давня історія України: В 3-х т. Т. 1. Первісне суспільство. Київ: Наукова думка, 1997. 558 с.
6. Давня історія України: В 3-х т. Т.2. Скіфо-аттична доба. Київ : Наукова думка,

1998. 496 с.
7. Давня історія України: В 3-х т. Т.3. Слов'яно-руська доба. Київ : Інститут археології України, 2000. 696 с.
 8. Дюмезіль Жорж. Мітра-Варуна / пер. з французької Б. Носенок; під ред. С. Заїковського. Київ : Промінь, 2019. 248 с.
 9. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя: тотемна система в Австралії / Пер. з фр. Г. Філіпчук, З. Борисюк. Київ: Юніверс, 2002. 424 с.
 10. Зубарь В.М. Боги и герои античного Херсонеса. Киев : Издательский дом «Стилос», 2005. 188 с.
 11. Історія української культури: У 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України. Київ : наукова думка, 2001. 1136 с.
 12. Історія релігії в Україні: В 10-ти т. / редкол.: А. Колодний (голова) та ін. Київ : Укр.. Центр духовн. культури, 1996. Т.1. Дохристиянські вірування; Прийняття християнства. 383 с.
 13. Павленко Ю. Дохристиянські вірування давнього населення України. Київ : Либідь, 2000. 325 с.
 14. Русяева А.С. Религия понтийских эллинов в античную эпоху. Киев : Издательский дом «Стилос», 2005. 558 с.
 15. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ: Либідь, 1991. 640 с.
 16. Цезар Гай Юлій. Нотатки про війну з галлами / пер. з лат. В.Д. Литвинова. Львів : Видавництво «Апріорі», 2021. 248 с.
 17. Tylor Edward. Primitive Culture : researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art, and custom. Si Two Volumes. Vol. I. London : John Murray, Albemarle Street, W, 1920. 502 p. URL : <https://archive.org/details/primitivculture01tylouoft/page/n519/mode/2up>

Допоміжна

1. Брайчевський М.Ю. Утвердження християнства на Русі. Київ : Наук. думка, 1988. – 259 с.
2. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 664 с.
3. Даниленко В.Н. Неолит Украины. Главы древней истории Юго-Восточной Европы Киев : Наукова думка, 1969. 258 с.
4. Давня історія України: У 2- кн. Київ : Либідь, 1994. Кн.1. С. 11–45.
5. Даниленко В.М. Кам'яна могила. Київ : Наукова думка, 1986 151 с.
6. Довженко Н.Д. Поховання з антропоморфними стелами у світлі етнографічних матеріалів. *Археологія*. 1979. Вип. 32. С. 27–35.
7. Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. Київ : АТ «Обереги», 1994. 424 с.
8. Історія релігії в Україні: Навчальний посібник / А.М. Колодний, П.Л. Яроцький, Б.О. Лобовик та ін. Київ : Т-во «Знання», КОО, 1999. 735 с.
9. Кислашко О. П., Кислашко Я. О. Православні свята та народні звичаї. Київ: Грамота, 2003. 152 с
10. Ковалева И.Ф. Погребальные обряды и идеология ранних скотоводов (по материалам культур бронзового века Левобережной Украины). Днепропетровск, 1983. 108 с.
11. Мозолевський Б.М. Скіфський степ. Київ : Наукова думка, 1983. 200 с.
12. Мовша Т.Г. Новые данные по идеологии трипольско-кукутенских племен. *Первобытная археология: поиски и находки*. Сборник научных трудов АН УССР Київ : Наукова думка, 1980. С. 185–198.
13. Мовша Т.Г. Антропоморфне сюжеты на керамике культур Трипольско-Кукутенской общности. *Духовная культура древних обществ на территории Украины*. Київ : Наукова думка, 1991. С. 34–180.
14. Моця О. Південна «Руська земля». Київ : «КОРВІН ПРЕСС», 2007. 264 с.
15. Пиоро И.С. Крымская Готия: очерки этнической истории населения Крыма в позднеантичный период и раннее средневековье. Киев : Лыбидь, 1990. 200 с.

16. Писаренко Ю.Г. Велес-Волос в язичницькому світогляді давньої Русі. Київ : Манускрипт, 1997. 239 с.
17. Пустовалов С. Деякі близькосхідні елементи в ідеології катакомбного населення Північного Причорномор'я. *Археологія*. 1993. № 1. С. 24–33.
18. Русанова И.П. Истоки славянского язычества: культовые сооружения Центральной и Восточной Европы в I тыс. до н.э. – I тыс. н.э. Черновцы : Прут, 2002. С. 99–149.
19. Ятченко В. Ф. Український шаманізм. Київ: Міленіум, 2011. 216 с.

Інформаційні ресурси

1. Łowmiański Henryk. Religia Słowian i jej upadek (w. VI—XII). Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986. 432 s. URL: <https://archive.org/details/lowmianski-religia-slowian-i-jej-upadek-1986/page/n425/mode/2up>